

Det Chinesiske Examens-Væsen

Af K. E. Bugge

I Grundtvigs angreb på “den sorte Skole” optræder fra 1838 og fremefter vendingen “Det Chinesiske Examens-Væsen”. Det viser sig, at denne særprægede sprogbrug har nøje forbindelse med Grundtvigs udarbejdelse af bd. III af *Haandbog i Verdens-Historien*, der omhandler “Nyaarstiden”. Bindets første hæfte udkom i 1842, hvor der blandt andet berettes om de store opdagelsesrejser. I den forbindelse omtales Kina og kineserne og specielt portugisernes ankomst til Canton. Et hovedpunkt er beretningen om, hvorledes de kinesiske embedsmænd med uendelig langsommelighed og overflødig grundighed “examinerer” de tilrejsende. Grundtvigs kritik af det kinesiske examensvæsen bygger altså ikke på kendskab til kinesernes uddannelsessystem. Af Grundtvigs noter fremgår, at hans litterære grundlag har været et på italiensk udgivet værk af Fernando Lopes di Castagneda, *Historia dell'Indie Orientali* (Venezia 1578). At Grundtvig var i stand til at læse italiensk, har man ikke tidligere vidst. Baggrunden er naturligvis hans solide kundskaber i latin.

Grundtvigs voldsomme udfald mod “den sorte Skole” er som regel formuleret i ordrige serier af særprægede gloser. Eksempelvis kan han tale om vort “aldeles *udanske* og *unaturlige*, ligesaa hovedløse som hjerteløse Skolevæsen, med al deraf flydende Hjertekulde, Hjerne-Forstoppelse, Hjerne-Betændelse, Sløvhed, Dorskhed, Trællesind, Glimmersyge og al folkelig og menneskelig Elendighed” (*GSkv* II, 229). Fra og med 1838, nærmere bestemt fra og med bogen om *Skolen for Livet*, møder man pludselig også ordet “kinesisk” midt i sådanne serier af negative udtryk.¹ Ordet optræder derefter jævnlige i Grundtvigs angreb på latinskolenes og universitetets eksamenspraksis.

Følgende formuleringer er noteret: I *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* fra 1838 nævnes “Chinesiske Examiner” (*GSkv* II, 113). I *Bøn og Begreb om en Dansk Højskole i Soer* fra 1840 karakteriseres “hele det Chinesiske Examens-Væsen” med brug af udtryk som tomt, unaturligt og forskruet (*GSkv* II, 178). I *Lykønskning til Danmark med Det Danske Dummerhoved og Den Danske Højskole* fra 1847 møder man et endnu mere udførligt angreb på den praksis, at vi her i Landet “især med vore *Examener*, saamange som mueligt og i saamange forskiellige Ting som mueligt, har baaret os saa *chinesisk* ad, som mueligt.” En dansk højskole, derimod, “hvor vi aldeles fulgde vort eget Hoved”, den ville være “det Chinesiske ligesaa modsat, som Chinesernes og vore Fødder altid var hverandre” (*GSkv* II, 214). Senere i samme bog forekommer endnu et angreb på det kinesiske

eksamensvæsen, som denne gang kritiseres for, at man har lagt vægt på det ydre skin, idet de studerende “lærde det maaskee af *Chineserne*, at *lade*, som vi læste al Verdens Bøger og læste ikke endda, hvorved vi jo nok vidste, vi blev ikke sprænglærde, men tænkte, vi (...) kunde hytte vort eget Skind” (*G.Skv* II, 220).

Disse gentagne udfald imod det kinesiske eksamensvæsen kan meget vel være baggrunden for, at selve landet Kina omtales som “*Chinas Helvede* (...) under vore Fødder”, som det hedder i *Om Nordens videnskabelige Forening*, 1839 (*G.Skv* II, 160).

De anførte citater rejser en række spørgsmål. Først, i al almindelighed: Hvorfor i al verden angriber Grundtvig kineserne? De har jo ikke som tyskerne og svenskerne angrebet Danmark? Dernæst mere specifikt:

1. Hvorfor kommer disse angreb netop i slutningen af 1830'erne?
1. Hvad er kernen i Grundtvigs kritik af “Det *Chinesiske* Examens-Væsen”?
2. På hvilket grundlag udtaler Grundtvig sig?

Hvorfor kommer disse angreb netop i slutningen af 1830'erne?

Den omstændighed, at angrebene på kineserne dukker op i slutningen af 1830'erne, har sandsynligvis nær sammenhæng med Grundtvigs historieskrivning i disse år. De første to bind af hans store *Haandbog i Verdens-Historien* var udkommet henholdsvis i 1833 og 1836. Bind III, der omhandler “Nyaarstiden”, dvs. tiden fra ca. 1500 og fremefter, udkom i tre hæfter, det første i 1842 (Bibl. nr. 518A III). Netop i første hæfte behandles de store opdagelsesrejser. Det er i den forbindelse, at vi finder en forholdsvis udførlig omtale af Kina og kineserne, nemlig på siderne 161-164 i første hæfte (svarende til *US* VII, 501-503). Før vi går videre, skal vi se lidt nærmere på denne omtale. Så vidt vides, er denne passage om kineserne tidligere kun fremdraget og kommenteret i 1999 i Ole Vinds disputats *Grundtvigs historiefilosofi* (Vind 1999, 368).

Det pågældende afsnit er i Grundtvigs fremstilling indføjet i hans beskrivelse af portugisernes opdagelse af Indien i årene omkring 1500. Mens fortællingen om Indiens opdagelse i Begtrups udgave fylder hele 7 sider, så fylder opdagelsen af søvejen til Kina kun 1½ side. Indien har åbenbart optaget Grundtvig mere end Kina. Men lad os høre, hvad han skriver. Indledningsvis nævnes, at Indiens portugisiske statholder Alfonso de Albuquerque (1453-1515) udsendte en delegation til Kina. Under ledelse af en militærmand ved navn Fernando Perez Andrada gik rejsen til Canton, som var den eneste havn, europæerne fik adgang

til. Dette møde mellem Kina og Europa fandt sted i 1517. Derpå ræsonnerer Grundtvig (*US VII*, 502-503) videre om, at

Meget af det *Chinesiske*, der først stak *Europæerne* i Øine, aabenbar er blevet efterlignet af dem, uden at de vel selv har mærket det. Uagtet derfor Menneske-Aanden ei kan tage mindste Deel i den Beundring af *Chinesernes* Fuldkommenheder, som selv *Castaneda* [dvs. Grundtvigs litterære kilde] er fri for, og som siden især *Franske* Penne udbredte over hele *Europa*, er det dog lige sandt og mærkværdigt, at det først var i *China*, man lærde fiin *Bordskik* med Servietter og Tallerkener, Gaffel og Kniv, Artighed med smukt at tage Hatten af for fornemme Folk, og en ordenlig Examinering og Rangeren af Embedsmændene, med de mangfoldige hinanden skakkende [dvs. gensidigt kontrollerende] Stillinger og Indberetninger, og En af os maa fristes til baade at lee og græde, naar vi læse, hvordan der om hele *Andradas* Tog, fra Øen *Veniaga* op ad Floden til *Cantons* Mure, blev sendt udførlige Indberetninger til højere Steder, ikke blot fra "den Store, den Mindre og den Mindste" (Tu-Tan, Con-Kwan og Com-Pin) hver især, men fra *Syv* endnu mindre, hvoraf Nogle lød *gunstig* for Portugiserne, Nogle *ugunstig*, og Nogle *ingen* af Delene.

Saaledes begyndte da Europæernes Bekiendtskab med *Chinas* strænge *Politi*, dræbende *Ensformighed*, døde *Afretning*, stadselige *Tomhed*, uendelige *Langsomhed* og fortvivlede *Alsidighed*, der efterhaanden blev hardtad ligesaa almindelig som *Theen*, og hermed lade vi indtilvidere *China* fare, ligesom Portugiserne enstund synes at have gjort.

I denne beskrivelse af Kina har Ole Vind fæstnet sig dels ved Grundtvigs udtalte afstandtagen fra enhver beundring af "*Chinesernes* Fuldkommenheder", dels ved at denne vurdering har sin rod i hans overbevisning om de nordeuropæiske folks åndelige overlegenhed. Der er imidlertid også andet og mere at sige om denne tekst. Vi vender derfor nu tilbage til nr. 2 af de ovennævnte tre spørgsmål:

Hvad er kernen i Grundtvigs kritik af "Det Chinesiske Examens-Væsen"?

Teksten falder i tre dele. En indledning, hvor Grundtvig noterer sig, at søvejen til Kina blev opdaget i "det verdenshistoriske Skudaar 1517". Der er altså for ham tale om en stor og ekstraordinær begivenhed, der meget passende fandt sted i det skelsættende år, da reformationen indledtes med Luthers opslag af sine 95 teser på slotskirkens dør i Wittenberg. Efter denne optakt omtales kinesernes høfligheds- og omgangsformer, der tidligere med så stor begejstring især er blevet skildret i franske bøger,² og som mange har hørt om. Væsentligt mere (15 linjer mod 2) fylder imidlertid den derpå følgende beskrivelse af

Andradas besværligheder med de kinesiske embedsmænd og deres omstændelige rapporter, der skulle afsendes til højere myndigheder, før Andrada kunne få lov til at sejle videre. Det er denne beskrivelse, der udgør hovedsubstansen af Grundtvigs fremstilling af begivenhederne.

Her møder vi altså ordet “Examinering”.³ Hvad betyder så det? Har Grundtvig haft kendskab til det kinesiske uddannelsessystem? Har han haft kendskab til de omfattende og velorganiserede eksamener, der i Kina krævedes bestået, for at man kunne blive ansat som embedsmand? Dette system holdt sig med få afbrydelser fra ca. 200 f. Kr. til kejserdømmets fald i 1912 (Paludan 2005, 33, 134 & passim).

Det kan naturligvis ikke udelukkes, at Grundtvig har læst noget herom i et værk, vi ikke kender. Men skulle det være tilfældet, er det påfaldende, at vi så ikke får noget konkret at vide, hverken om, hvorledes de kinesiske embedsmænd blev uddannet og eksamineret, eller om, hvordan embedsværkets hierarki faktisk var opbygget. Det eneste, vi får at vide om uddannelsen og om selve hierarkiet, er, at man gik “ordenlig” til værks, det vil sige grundigt og efter bestemte regler. Hvad vi derimod får meget at vide om, er, hvorledes de kinesiske embedsmænd fungerede i praksis. De brugte umådelig lang tid på fuldstændig meningsløst at kontrollere hinanden med indberetninger gennem i hvert fald ti led. Resultatet af deres anstrengelser var da også mangetydigt: Positivt, negativt og intetsigende.

Under sit studium af europæernes møde med kineserne i 1517 har Grundtvig altså noteret sig, at “Examinering og Rangeren” er en formålsløs og livshæmmende praksis. Det er derfor ikke tilfældigt, at når han kritiserer eksamenssystemet i datidens latinskole og på universitetet, da udtaler han sig helt i overensstemmelse med den salut, hvormed han afslutter sin beskrivelse af Andradas sejlads til Canton. Både i datidens eksamener og i kinesernes bureaukrati møder man den “dræbende *Ensformighed*, døde *Afretning*, stadselige *Tomhed* og uendelige *Langsomhed*”.

På hvilket grundlag udtaler Grundtvig sig?

Vi kommer nu til det tredje spørgsmål: På hvilket grundlag er det, at Grundtvig udtaler sig? Herom lader hans udførlige noteapparat os ikke i tvivl. På de 9 sider, der beskriver europæernes opdagelse af Indien og Kina, anføres ét bestemt værk hele 38 gange! Det drejer sig om et værk, som Grundtvig kalder “*Castanedas Historie om Ost-Indiens Opdagelse*”. Grundtvig oplyser tillige, at dette værk, der oprindeligt udkom på portugisisk, “Findes kun her i den *Italienske Oversættelse af Ulloa. Venedig 1578*” (US VII, Grundtvigs fodnoter på 493 og 501).

Bogen har Grundtvig haft adgang til på Det Kongelige Bibliotek, hvor han i sidste halvdel af 1830'erne var en særdeles flittig låner.⁴

Den korrekte titel på dette værk, som Grundtvig har været mere end almindeligt optaget af, er *Historia dell'Indie Orientali*, hvortil føjer sig en udførligt beskrivende undertitel på 9 linjer. Forfatteren præsenteres på titelbladet: "Sig. [dvs. Signor] Fernando Lopes di Castagneda", åbenbart en adelig person, hvem Grundtvig altså har valgt at benævne efter dennes gods eller slot. Endvidere fremgår, at værket er oversat fra portugisisk til italiensk ved Signor Alfonso Ulloa, og at bogen er trykt i Venezia i 1578. Grundtvig berømmer dette værk. Han fremhæver fremstillingens "Friskhed", og forfatteren kalder han Portugals Herodot. Og Grundtvig fortsætter med, at

hele Værket stadfæster hans Forsikkring, at det er Frugten ikke blot af mange Aars Flid, men af fortroligt Bekiendtskab saavel med Begivenhedernes Skueplads som med de lange Reiser, Krigs-Bulderet og det hele Livs-Røre, han vel ofte for smaalig, men altid lysvaagen og træffende beskriver (*US VII*, 503).

Der kan nu drages nogle konklusioner samlet om de ovenfor anvendte tre punkter:

Ad 1 (Tidspunktet): Grundtvigs opdagelse af kineserne finder sandsynligvis sted i årene 1837-41 under arbejdet med første hæfte af *Haandbog i Verdens-Historien*, Bind III.

Ad 2 (Substansen): Grundtvig har stiftet bekendtskab med den kinesiske embedsmandskultur i forbindelse med et studium af opdagelsesrejsernes historie. Han har ikke dokumenteret noget kendskab til det kinesiske undervisningsvæsen eller til, hvorledes eksaminationen af kandidaterne rent faktisk foregik. Han har derimod noteret sig et dybt frustrerende resultat af det kinesiske system.

Ad 3 (Grundlaget): Om Grundtvigs sprogkundskaber véd vi (Toldberg 1946, 41-69), at han af de gamle sprog beherskede latin, græsk, hebraisk, angelsaksisk og oldislandsk. Af nyere sprog talte og skrev han tysk og engelsk og havde derudover kortvarigt syslet med nygræsk. Fransk mestrede han ikke og har øjensynligt ikke gjort sig nogen anstrengelser for at lære det. I en af sine tidlige dagbøger kalder han sig selv for "ufransk" (*US I*, 70). Men nu véd vi altså, at Grundtvig også læste italiensk! Hvordan kunne han det? Det kunne han naturligvis, fordi han var en stiv latinere. Det grundige kendskab til latin, et sprog, som han ellers udtalte sig voldsomt imod, har således ikke blot været en forudsætning for, at han kunne oversætte Saxo, hvis latin ifølge Hal Koch "fuskere i sproget nok skal holde sig fra" (Koch 1959, 31). Grundtvigs fortrinlige latinkundskaber har også hjulpet ham til med glæde og udbytte at læse Fernando Lopes di Castagnedas *Historia dell'Indie Orientali* i værkets italienske oversættelse fra 1578.

Forkortelser

- GSkv I-II: K. E. Bugge (udg.) (1968), *Grundtvigs skoleverden i tekster og udkast*, bind 1-2, København.
- US I-X: Holger Begtrup (udg.) (1904-09), *Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, bind 1-10, København.
- VK 1812: N. F. S. Grundtvig (1812), *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*.
- VK 1817: N. F. S. Grundtvig (1817), *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum*.

Litteraturliste

Værker af Grundtvig

- Begtrup, Holger (udg.) (1904-09), *Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, bind 1-10, København.
- Bugge, K. E. (udg.) (1968), *Grundtvigs skoleverden i tekster og udkast*, bind 1-2, København.
- Bugge, K. E. og Nielsen, Vilhelm (udg.) (1983), *N. F. S. Grundtvig: Statsmæssig Oplysning. Et udkast om samfund og skole*, København.
- Fortegnelse over den af N. F. S. Grundtvig efterladte Bogsamling, som bortsælges ved offentlig Auction* (1873), København.
- Grundtvig, N. F. S. (1802-04), "Af Grundtvigs Dagbøger" i *US* I, 12-115.
- (1812), "Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng" i *US* II, 167-422.
- (1817), *Udsigt over Verdenskrøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum*, København.
- (1834), "Den Latinske Stil. (Et Skole-Program.)" i *US* VIII, 26-39.
- (1843), "Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg", III, i *US* VII, 377-704.

Værker af andre forfattere

- Bugge, K. E. (1966), "Grundtvigs Holberg-studium i 1804" i *Guldalderstudier. Festskrift til Gustav Albeck*, Aarhus, 1-9.
- Castagneda, Fernando Lopes di (1578), *Historia dell'Indie Orientali*, Venezia.
- Elbek, Jørgen (1960), *Grundtvig og de græske salmer*, København.
- Koch, Hal (1959), *N. F. S. Grundtvig*, 2. udg., København.

- Paludan, Ann (2005), *Chronicle of the Chinese Emperors. The Reign-by-Reign Record of the Rulers of Imperial China*, London.
- Toldberg, Helge (1946), *Grundtvig som filolog*, København.
- Vind, Ole (1999), *Grundtvigs historiefilosofi*, København.

Noter

Denne artikel er en bearbejdet version af en forelæsning holdt på Vartov, den 26. marts 2007, til ære for Flemming Lundgreen-Nielsen i anledning af dennes 70-års fødselsdag.

- ¹ Andre udfald mod eksamensvæsenet, hvor kineserne ikke inddrages, findes fx i artiklen "Den Latinske Stil" fra 1834 (*US VIII*, 36) og i *Statsmæssig Oplysning* ligeledes fra 1834, men først trykt i 1983 (Bugge 1983, 55). – Kortfattet omtale af Kina findes tidligere. I *VK 1812* erklærer Grundtvig, at "Tid og Stilling" ikke tillod ham at skrive om de asiatiske folk, herunder om "Oldingen Kina" (*US II*, 183). Se endvidere Grundtvigs udtalelse over for Alexander Hamilton under dennes besøg i København i 1849 i artiklen "A signal witness? Hamilton meets Grundtvig (1849-50)", andetsteds i denne udgave af *Grundtvig-Studier* (s. 27). I 1817 karakteriseres englænderne som "et Slags *Chineser i Hjertet*", fordi de er uden større interesse i "aandige Kampbaner" (*VK 1817*, 345). Nu og da bruger Grundtvig i ikke-kinesiske sammenhænge billedet af den kinesiske mur til illustration af en uoverstigelig forhindring (fx *US VIII*, 34, og *GSKv II*, 85).
- ² Det vides ikke, hvilke "Franske Penne" Grundtvig hentyder til. I *Fortegnelse over den af N. F. S. Grundtvig efterladte Bogsamling, som bortsælges ved offentlig Auction*, 1873, er under Asiens Historie kun to bøger om Kina anført, en tysk rejsebeskrivelse fra 1698 og en dansk fra 1865. Om ikke andet kan Grundtvig have sin fornemmelse vedrørende fransksprogede værker om Kina fra Holbergs epistler, hvis Tome III, 1750, han læste sig igennem i maj 1804 (Bugge 1966, 6-7). I sin ep. 253 nævner Holberg to franske kilder, Jean Baptiste du Halde (*Description géographique, historique, chronologique et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie chinoise*, I-IV, Paris, 1735) og en af denne citeret ældre forfatter, Louis le Comte (*Nouveaux Mémoires sur l'état présent de la Chine*, I-III, 1696-1701).
- ³ At "examinere" betyder i det 18. århundredes sprogbrug fortrinsvis at undersøge eller forhøre, mens betydningen af kundskabsprøve var underordnet. I vore dage er det omvendt. Grundtvig er åbenbart med til at fremme et skifte, da han griber det ældre udtryk og anvender det kritisk om kundskabsprøverne i 1830'erne.
- ⁴ Jf. Elbek 1960, 18.